

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 1602 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-mayda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

- Salimov Okil Umrzokovich**, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

“Zavur kollektor suvlarining kimyoviy tarkibi tahlili va ularni tozalash zarurati (Qoraqalpog‘iston Respublikasi misolida)”.....	20
Kungiratbay Sharipov, Ma‘ruf Nurmanov	
Forming demand and stimulating sales in Uzbekistan.....	26
Musayeva Shoirazimovna	
Членство в ВТО как драйвер развития: взгляд Узбекистана через призму опыта Вьетнама и Казахстана.....	30
Ж.Я.Нуриллаев	
Mamlakatimizda tizimli ahamiyatga molik banklarni aniqlash tartibi va ularning bank tizimi moliyaviy barqarorligiga ta‘sirini tahlili.....	37
Xolmamatov Farhodjon Kubaevich	
O‘zbekiston respublikasida aholi bandligini ta‘minlashdagi dolzarb masalalar	44
Ibragimov Elmurod Gulboynor o‘g‘li	
O‘zbekiston respublikasida elektr energiyasi ta‘minoti hajmini yalpi ichki mahsulot hajmiga ta‘sirini ekonometrik tahlil qilish.....	48
Fayziyev Rabim Alikulovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarining xizmat turlarini takomillashtirish amaliyoti	60
Umurzoqova Adiba Ochilovna	
Qishloq xo‘jaligi kooperativi boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o‘ziga xos xususiyatlari	67
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligi mahsulotlari umumiy hajmini prognozlashda ekonometrik modellar (yillik)	72
Qodirov Farxod Amirovich, Bo‘ribaeva Qundiz Muratbaevna	
Oziq-ovqat mahsulotlari xavfsizligi tizimini takomillashtirishning nazariy va amaliy jihatlari.....	77
Mahamatova Maftuna	
Xufiyona va yashirin iqtisodiyotning amaliy tahlili o‘zbekiston miqyosida.....	83
Koshanov Abdimurat Azat uli	
Soliq tizimini barqarorligini belgilovchi omillar tahlili.....	87
Nurillayev Jasurbek Davronbekovich	
Mahalliy budjetlar daromad manbalarini mustahkamlash omillari.....	92
Soatova Nodira Boboxanovna	
Bank infratuzilmasining raqamli transformatsiyasi va resurslar bazasi shakllanishi: nazariy asoslar va texnologik yondashuvlar.....	97
Raxmatov Azizjon Jaloliddinovich, Jumayev Muzaffar Mahmud o‘g‘li	
Ichki auditning transformatsion potentsiali: tahliliy amallarni takomillashtirish orqali samaradorlikni oshirish.....	102
Misirov Akbarali Pardaboyevich, Ismoilov Asadbek Abdusamat o‘g‘li	
Xorijiy mamlakatlarda yashil moliyalashtirishni rivojlantirish yo‘llari.....	110
Qorriyeva Shahnoza Safarbayevna	
Yashil moliya – iqtisodiy rivojlanish mexanizmi sifatida	117
Nodir Xidirov G‘iyosaliyevich	
Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning likvidiligi va moliyaviy barqarorligini ta‘minlashning xorij tajribasi va uning amaliy ahamiyati	122
Bauyetdinov M.J.	
Теоретические подходы к определениям агрессий социально - экономической и политической стабильности государства как фактор повышения рекреационных потребностей	128
Алимова Райхона Баходировна	
Innovatsion ta‘lim texnologiyalari asosida talabalarning metodik tayyorgarligini shakllantirish.....	139
Komilov Umidjon Normurod o‘g‘li, Tulyaganova Gulnoza Olimjon qizi	

Kichik biznes subyektlarini moliyalashtirish manbalari	143
Nematulloev Suxrob Sobirovich	
“Sibir daryolarining burilishi” loyahasining tarixiy va retrospektiv tahlili	153
Mahmudov Nosir Mahmudovich	
Sarguzasht turizmini rivojlanishi va sarguzasht turlarda turistlarning xavfsizligini ta'minlashda instruktor-gidlarning roli	159
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o'g'li	
Scientific-theoretical foundations of the use of ict in ensuring management efficiency and security in enterprises	165
Khalilov Bekzod Akhmatovich	
Tijorat banklarida kredit riskini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish yo'nalishlari.....	171
Mirtursunova Dinara Anvarovna	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini joriy etishni takomillashtirish yo'llari.....	175
Tangriyev Izzat Raxmatullayevich	
Qashqadaryo viloyatida eko va etno turizmni rivojlantirishning istiqbollari va iqtisodiy samaradorligi.....	181
Erkayeva Barno, Xushvaqtoev Ramziddin	
O'zbekiston bank tizimida raqamli valyutalar va yashil investitsiyalar integratsiyasini takomillashtirish	186
Nodirov Azizxon Asrorovich	
Global energiya noaniqligining o'zgaruvchanligi ekonomertik modellari	192
Bezod Qo'ziboev	
Экоцифра: цифровизация МСП для зеленого устойчивого роста	197
С.С. Убаева	
Qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirish va ekologik toza hududni yo'lga qo'yishning ahamiyati	201
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich	
Statistika fanining shakllanish bosqichlari va rivojlanish tendensiyalari.....	206
Nabixodjaev Abbas Abdupattahovich, Umarova Mukaddas Abbasovna	
Hududlarning atmosferaga chiqaradigan zararli chiqindilar miqdorini sanoat mahsulotiga nisbati bo'yicha tahlili	210
Baqoyev Husan Nuriddinovich	
Qayta tiklanadigan vodorod narxlari strategiyasini o'rganish: xarajat noaniqliklarini bartaraf etish	216
Nuraliyeva Komila Sanakulovna	
Qishloq xo'jaligini “yashil” iqtisodiyot asosida rivojlantirishga o'tishning zarurligi va mohiyati	221
Yoldoshev Mutalib Ibrohimovich	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda “yashil investitsiyalar” dan foydalanishning xorij tajribalari	225
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna, Rustamova Nasiba Arslanovna	
Ijtimoiy iqtisodiy ehtiyojlar va ularning iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni.....	230
Raxmonova Feruza Musaqulovna	
Oliy ta'lim xizmatlarini ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotda tutgan o'rni.....	234
Mirzaxajeva Shaxzoda Shuxratovna	
Tijorat banklari muammoli kreditlarining likvidlikka ta'siri.....	240
Karshiyev Adham Anvarovich	
Kichik firmalarning raqobatbardoshligini oshirishning nazariy metodologik jihatlari.....	245
Ruzmetov Davron Ibrogimovich, Aliyev Maqsudbek Erkinovich	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy resurslaridan samarali foydalanish imkoniyatlari.....	251
Talapova Nargiza Baxriddinovna	
“Deviant xulq-atvorli o'smirlarning ijtimoiy moslashuvining psixologik xususiyatlari”	255
Saidbekova Feruza Anvarbek qizi	
Aholi daromadlarini diversifikatsiya qilishda davlat siyosatining roli va imkoniyatlari	258
Nutfullayev Shohrux Mexli o'g'li, Qurbanov Ulug'bek Erkinovich	

Анализ показателей развития зелёной химии по всему миру и в узбекистане за последние десять лет.....	262
Фозилова Фирангиза Комиловна	
Tijorat banklarining o'zbekiston respublikasi iqtisodiyotiga ta'siri.....	270
Masharipov Rasulbek Jo'rabekovich	
Biznes birlashuvda buxgalteriya hisobi va auditni takomillashtirish yo'nalishlari.....	273
Hamroyeva Zuhra Amiral qizi, Xayitboyeva Laylo Oybekovna, Mirzarayimov Sardorbek Ravshanovich	
O'zbekiston respublikasida pul-kredit siyosatining maqsadi.....	277
Adilov Zuxriddin Marip o'g'li	
Qishloq xo'jaligi mahsulotlarining ishlab chiqarish va bozorlararo aloqalarining statistik o'zgarish tendensiyalari.....	281
Zakirova Umida Maxamadaminovna	
Iqtisodiy bilimlarni shakllanishi va rivojlanishi.....	286
Po'latov Abdulloh Xolxo'jayevich	
Теоретические основы эффективного управления финансовыми ресурсами предприятий с государственной долей (на примере узбекистана).....	291
Ахмедов Дилшод Турсункулович	
Robototexnika asoslari va maktab ta'limida qo'llanilishi.....	298
Tuxliyev Muslimbek Sherzod o'g'li	
Sun'iy intellektlar yordamida o'quvchilarni hayotiy faoliyat ko'nikmasini shakllantirishi.....	303
Mirxasilova Zulfiya Kochkarovna, Abdurahmanova Ozoda Djo'rayevna, Kurbanov Azimjon Jo'raboy o'g'li	
Levi tengsizligi uchun A.N. Kolmogorov teoremlari.....	316
Saypiddinov Shukrullo Sadrdinovich, Baxramov Rustamjon Qambarali o'g'li	
Rivojlanayotgan mamlakatlar bank tizimida raqamli moliyaviy texnologiyalarni joriy etish afzalliklari.....	320
Xodjimamedov Akmal Ashurovich, Umedov Abdullo Umedovich	
O'zbekiston respublikasining mdh mamlakatlari bilan tashqi savdo faoliyati tahlili: o'zgarish tendensiyalari va istiqbollari.....	326
Ilyosov Asrorjon Axrorjon o'g'li, Abdullaev Alisher Maxmudovich, Tuxtasinova Muxayyo Mirzasultonovna	
Elektron tijoratni rivojlantirishning xorij tajribasi.....	330
Madieva Zuxra Iskandarbekovna	
Inson resurslarini o'rganishning asosiy yondashuvlari: mohiyat-ta'rifiy tahlil.....	336
Bakirov Qobiljon Mamatyusupovich	
Bandlikni ta'minlashda davlat tomonidan institutsional muhit yaratishning roli.....	340
Dilorom Tojiboyeva, Umida Ravshanovna Anvarova	
Mamlakatimizda islom moliyasini rivojlantirish maqsad va choralari.....	346
Xoliyorov Xomid Boynazarovich	
Разработка экспертной системы для оценки финансового состояния предприятия.....	352
Tajibayeva Kizlargul Ajiniyazovna	
Farg'ona vodiysi viloyatlarida kichik biznes ko'rsatkichlarining o'zgarishi: panel regressiya tahlili.....	362
Tojiyeva Muhabbatxon Mansurjon qizi	
O'zbekiston Respublikasida makroiqtisodiy ko'rsatkichlarni hisoblashdagi asosiy muammolar va ularning yechimlari.....	368
Farmonov Ilhomjon Iqboljon o'g'li	
Xorijiy tajriba asosida korxonalar innovatsion faolligini boshqarishni takomillashtirish.....	374
Hakimova Nozimaxon Sobirjon qizi	
Mahalliy davlat hokimiyati organlarida milliy kadrlar zaxirasini shakllantirish.....	380
G'aniev Elyor Sobirjonovich	
O'zbekistonda sirkulyar iqtisodiyotga o'tishning ahamiyati.....	386
Mirzayev Muzaffar Maxmudovich	
The role of international investments in greening and ecological rehabilitation of the aral sea region.....	392
Osmanova Feruza Bazarbaevna	
“Зеленое направление” совершенствования бухгалтерского учета.....	397
Ибрагимов Гайратжон Артикович	

Xarajatlarni kelib chiqish joylari va javobgarlik markazlari bo'yicha hisobga olishni takomillashtirish.....	403
Xamidova S.Ya.	
Mintaqalarni iqtisodiy rivojlantirishning metodologik asoslari va ularni takomillashtirish.....	409
Toshaliyeva Saodat Toxirovna	
O'zbekistonda kichik turar joy biznesini rivojlantirishda xorijiy tajribalar	414
Yo'ldashev Bekzodjon Sherzodjon o'g'li	
Tijorat banklarida davlat maqsadli dasturlarini moliyalashtirish yuzasidan ilmiy-nazariy qarashlar.....	419
Shodiyev Shuhrat Sunnat o'g'li	
Qandolat mahsulotlari bozorida marketing strategiyalaridan foydalanishning xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	426
Azlarova Munira Muxammad-Amin qizi	
Risk management in commercial banks, methodological approaches and practical implementation	433
Baymuratova Zina Aqilbekovna, Jarilkapova Naubaxar Paraxat qizi	
The impact of competition on economic growth: evidence from uzbekistan's automotive industry.....	439
Saydaliyeva Dilrabo Baxriddin qizi	
Raqamli texnologiyalarning oliy talim xizmatlarini rivojlantirishdagi o'rni.....	444
Mirzaxadjayeva Shahzoda Shuxratovna	
Развитие производства сельскохозяйственной продукции путем развития цифровых технологий.....	450
Юсупов Мухиддин Соатович	
Tijorat banklarida loyihaviy moliyalashtirish risklarini boshqarish amaliyotini takomillashtirish.....	457
Berdiyev Akram O'ktamovich	
Iqtisodiy tarmoqlarni soliqqa tortish orqali investitsiya loyihalarini rivojlantirish.....	463
Sharipov Eldor Salohiddin o'g'li	
Iqtisodiyotda investitsiya va kredit salohiyatini bank faoliyatiga ta'siri.....	468
Ergashova Nilufar Sobirovna	
Qurilish materiallari sanoati korxonalarining raqobatbardoshlik salohiyatini boshqarishni takomillashtirish.....	473
Tashmukhamedova Karima Samatovna	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari va istiqbollari.....	479
Kurbanova Mohinur Xabib qizi	
Xalqaro sayohat lug'ati va uning shakllanishi.....	487
Abduaxadova Zilola Djamoliddinovna	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari va uni o'zbekiston respublikasi hisob tizimini rivojlantirishdagi o'rni va ahamiyati.....	492
Quvvatov G'olibjon Baxtiyor o'g'li	
Kooperatsiyalarning tutgan o'rni va ahamiyati.....	501
Mirzayev Musurmon Umidullayevich, Ziyadullayev Ilhom Narkobilovich	
Использование методов математического моделирования при внедрении коммерческих автоматических систем	505
Курбанова Рахима, Ахмедов Мехрожон	
Tijorat banklari kapitalidagi davlat ulushini kamaytirish yo'llari.....	511
Vasiyev Alisher Samiyevich	
Механизмы трансформации неформального сектора в официальную экономику на основе финансовых инструментов.....	515
Кошанов Абдимурат Азат ули, Муртазаев Шахрух Коньсжайлиевич	
The impact of tourism on the economy of Uzbekistan.....	519
Xaydarova Marjona, Muxamedboyeva Muxlisa, Umarov Kamron, Usmanova Aziza	
Mintaqada gastroturizm rivojlanishining iqtisodiy asoslari va zamonaviy tendensiyalari.....	525
Masharipova Manzura Alimbayevna	

Tikuv-trikotaj korxonalari brend jozibadorligini oshirishning ilmiy-nazariy jihatlari.....	535
O'rinov Akmaljon Axmadjonovich	
Bank tizimida hisobotlarni avtomatlashtirish texnologiyalari	542
Sodiqov Sanjar Saydullo o'g'li	
Engineering programs in Uzbekistan on the verge of fifth industrial revolution.....	547
Khasan Khankeldiyev	
Aksiyadorlik jamiyatlarining boshqaruvini yaxshilashda korporativ madaniyatning ahamiyati.....	551
Akramova Nazokat Israilovna	
Tadbirkorlik faoliyatining iqtisodiy taraqqiyotdagi o'rni	562
Amonov Mehridin Oromiddinovich	
O'zbekiston sanoat tarmoqlarida kooperatsiya asosida tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni mahalliyashtirish tizimini takomillashtirish yo'llari.....	572
Xalilova Sevaraxon Alijon qizi	
Moliyaviy barqarorlikning asosiy ko'rsatkichlari va ularning tahlili.....	578
Urmanbekova Iroda Farxodovna	
Tijorat banklarining mamlakat iqtisodiyotida tutgan o'rnini tahlil qilish	583
Kilicheva F.B., Mengnorov A.A., Bozorova O.R.	
Bog'dorchilik tarmog'ida klasterlarni joriy qilishda yevropa tajribasini qo'llash imkoniyatlari	591
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich	
To'qimachilik klasterlarini boshqarishda xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	598
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich	
Barriers to tourism infrastructure development in uzbekistan: a critical analysis	605
Sarvinoz Shodmonova	
Xalqaro bozorda qishloq xo'jaligi mahsulotlari raqobatbardoshligini oshirish	609
Mengnorov Almardon Abdirahmonovich	
O'zbekiston respublikasida infratuzilma loyihalarini amalga oshirishdagi risklarni boshqarish.....	620
Yusupova Zilola Ismoiljon qizi	
Korxonaning iqtisodiy barqarorligiga erishishning zamonaviy tendensiyalari.....	626
Iminova Nargizaxon Akramovna	
Qishloq joylari maishiy xizmat ko'rsatish sohasida axborot resurslaridan samarali foydalanish.....	631
Xamdamiy Eldor Toshtemirovich	
Meva-sabzavotlar eksportida transport koridorlari va vositalarini tanlash xususiyatlari.....	636
Yusupov Muxiddin Soatovich	
Рынок рабочей силы в узбекистане и ее воспроизводство	644
Шакиров Амали Улугбекович, Камилова Наргиза Абдукахаровна	
Деньги и их функции в экономике.....	650
Мурадиллаев Мансур Мехроживич, Камилова Наргиза Абдукахаровна	
Развитие сельского хозяйства в узбекистане.....	654
Махмудов Алишер Мухтарович, Камилова Наргиза Абдукахаровна	
Инвестиции и инновации в химической промышленности узбекистана: современные тенденции и перспективы.....	658
Хусаинов Равшан Рахимович, Султанходжаев Аманулла Асадуллаевич	
Tijorat banklari aktivlarini boshqarishni takomillashtirish.....	666
Mardonova Shoxsanam Bahodirovna	
Definition of agritourism as a multifunctional development in rural areas.....	672
Aktamov Olimjon Abdugani ugli	
Kameral soliq tekshiruvda smart texnologiyalarini ma'lumotlarini soliq organlarining ma'lumotlar bazasida shakllanishi	680
Qurbonov Muxiddin Abdullaevich	
Проблемы регулирования государственно-частного партнерства и рекомендации по их решению (на примере безработицы в республике узбекистан).....	687
С.Э. Холмуратов	
Автоматизация аудиторских процедур с использованием искусственного интеллекта.....	692
Ходжарахманова Назира Бахтияр кизи	
Past karbonli iqtisodiyotga o'tish zaruriyati va uning omillari.....	701
Valiyev Axliddin Aropitdinovich	

Yengil sanoatda zamonaviy tikuv mashina-kichik robotlarning mexanizmlarini mukammallashtirish	705
Sirojova Muxabbat Sodiq qizi, Kurbanov Fazliddin Aminovich	
Jismoniy shaxslar daromadlarini soliqqa tortish tizimining institutsional va iqtisodiy asoslari	710
Kuzieva Nargiza Ramazanovna, Bobomuratova Manzura Panji qizi	
Foyda solig'i bo'yicha bo'nak to'lovlarni to'lash tartibi	717
Yangieva N.S.	
Kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini soliqlar vositasi qo'llab-quvvatlashning amaldagi holati	722
Turanboyev Boburjon Qodirjon o'g'li	
Motivation, goal-setting, and organizational performance: a case study from uzbekistan's chemical industry	726
Mamataliev Anvar Ergashevich, Bobur Urinov	
Применение искусственного интеллекта при организации налогового администрирования узбекистана	733
Н.А. Артиков	
Ayollar tadbirkorligini rivojlantirish zaruriyatini keltirib chiqaruvchi omillar	737
Sharofiddinova Gulnoza Iloxomjonovna	
Raqamli texnologiyalarning tijorat banklari samaradorligiga ta'siri	745
Maksudov Avazbek Ulug'bek o'g'li	
Suv tanqisligi sharoitida yashil iqtisodiyotni rivojlantirish asoslari	750
Qosimov Maxamatjon Sulaymanovich	
Rivojlanayotgan iqtisodiyotda raqamli va raqamli bo'lmagan korxonalar tahlili	761
Raxmonov Nodirjon Raxmonjon o'g'li	
Aholining o'rtacha umr ko'rish yoshini o'zgarishi sharoitida keksalarning ijtimoiy ta'minotiga xavflarning ortishi	767
Toyirov Shohboz Ziyodullo o'g'li	
Oliy ta'lim tizimida moliyaviy nazorat samaradorligini ta'minlash ichki nazorat xizmatlari	773
Xaydarov Baxrom Xolmuradovich	
Moliya bozorida xususiy banklar faolligini ta'minlash istiqbollari	777
Abduqahhorov Asilbek Ahror o'g'li	
Budjet daromadlari ijrosini ta'minlashda soliqlar hisobi va tahlilining ahamiyati	782
Abdullaev Abror Bozarboevich	
Aholi daromadini oshirish yo'llari	803
Shadmanov Baxodir Sherkulovich	
Tourism and regional identity in Uzbekistan: balancing heritage and development	808
Raximova Nilufar Aminovna, Abdukholikova Farida Erkinjon qizi	
O'zbekiston sanoat korxonalarining fond bozorida ishtiroki tahlil va muammolari	815
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
O'zbekistonda davlat-xususiy sheriklik loyihalarini moliyalashtirish va amalga oshirish tahlili	823
Karabaev Sanjar Abdusamatovich	
Globalashuv sharoitida milliy korxonalarining eksport salohiyatini boshqarish masalalari	832
Qodirov Humoyun Tolibjon o'g'li	
Бизнес-планирование и прогнозирование деятельности организации	836
Алимов Бехзоджон Наврузжонович	
Farg'ona vodiysida ekoturizm – kambag'allikka qarshi kurashning yangi imkoniyatlari	840
Soliyeva Nilufar Muxtorjon qizi	
Aholi turmush darajasi baholash bo'yicha dasturiy ta'minot ishlab chiqishda horij tajribasini o'rganish	844
Tursunov Farxod Baxodir o'g'li	
Mintaqa aholi turmush farovonligiga ta'sir qiluvchi omillar tasnifini ishlab chiqish	848
Xodjaniazov Shohruh Yuldashovich	
Xususiy oliy ta'lim muassasalari menejmentining nazariy jihatlar va o'ziga xos xususiyatlari	856
Karimov Ulug'bek Usmonovich	
Infratuzilma va bozor infratuzilmasi tushunchalarining nazariy tavsifi	861
G'aniyev Botir Baxtiyorovich	

Повышение инвестиционной привлекательности – важное условие повышения конкурентоспособности предприятий.....	865
Каримова Дилафруз Садирдин кизи	
Yevropa ittifoqi davlatlari tijorat banklarining soliq to'lovlarini amalga oshirish tartibi	870
Komolov Odiljon Sayfidinovich	
Boshqaruvda innovatsiyalarni hisobga olgan holda agrokorxonalarni davlat tomonidan rag'batlantirishning zamonaviy yondashuvlari	878
Shaniyazova Zamira	
Практические аспекты применения статистических методов контроля качества на предприятиях.....	883
Усманов Илхом Ачилович, Усманов Фарзод Шохрухович	
Yashil iqtisodiyot sharoitida iqtisodiy o'sishning yangi paradigmalarini shakllantirish: nazariy asoslar va amaliy talqinlar.....	891
Alimova Guzal Abduxakimovna	
Xizmat ko'rsatish korxonalari faoliyati samaradorlik ko'rsatkichlarining nazariy va metodologik tahlili	895
Qo'ziboyev Boxodir Azzamboy o'g'li	
Kutubxonalarda raqamli iqtisodiyot sharoitida biznes-modellarni ishlab chiqish.....	900
Ernaqulov Sunnatillo Nurali o'g'li	
To'g'ridan-to'g'ri sug'urtalash operatsiyalari bo'yicha xarajatlarni xalqaro standartlar asosida hisob va hisobotda aks ettirish uslubi-yatini takomillashtirish	905
X.A.Raximov	
Kameral soliq tekshiruvida smart texnologiyalarini ma'lumotlarini soliq organlarining ma'lumotlar bazasida shakllanishi.....	910
Ergashev Uyg'un Jabborovich	
Obligatsiya moliya bozori instrumenti sifatida, milliy obligatsiyalar bozori	916
Avezov Ibrohim Iloxomovich, Yaxshiboyev Jahongir Abdualimovich	
Barqaror rivojlanish doirasida ekologik, ijtimoiy va korporativ boshqaruv (ESG) ko'rsatkichlarining yashil texnologiyalar innovatsiyasiga ta'sirini baholash.....	921
Meliqo'zieva Dilrabo Muxitdin qizi	
Yashil iqtisodiyot – barqaror taraqqiyotga olib boruvchi yo'l.....	925
Xalilova Aziza Rustamovna	
Научно-теоретические основы экономической и эколого-экономической эффективности предприятий горнодобывающей промышленности.....	930
Раматов Зафарбек Жуманиязович	
Xitoyda eksport faoliyatini tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari.....	938
D.E.Qarshiev	
Kichik sanoat zonalarida investitsion jozibadorlikni oshirishni investitsion faollikka ta'siri.....	943
Mannapova Shaxnoza Elshodovna	
Mahalla institutining samaradorligi tahlili: so'rovnomaga yondashuvi	947
Bahriddinov Viqorjon Akbar o'g'li	
Формирование человеческого капитала в условиях демографических изменений: опыт и перспективы для узбекистана.....	955
Дониерова Фотимабону Алишер кизи	
Farmasevtika kompaniyalari raqobatbardoshligini oshirishda marketing strategiyalaridan foydalanish yo'nalishlari	962
Вахромбек Бобоjonov	
“Hududlarda sug'urtaga bo'lgan talabning ekonometrik tahlili” bekberganova mohira ravshonbekovna	967
O'zbekiston Milliy universiteti	
O'zbekiston va xalqaro amaliyotda raqamli marketing vositalaridan foydalanish: muammolar va yechimlar	973
Uzoqova Dilnoza Yusuf qizi	
Условия эксплуатации и экологическая безопасность автотранспортной системы на основе энергосберегающих технологий	978
Мамасалиева Мукаддас Ибадуллаевна	
O'zbekiston tibbiyot muassasalarida moliyaviy resurslardan foydalanishda xorijiy tajribalarni qo'llash.....	982
Elmurodov G'ayratjon Abdumurodovich	

Buxgalteriya hisobining samaradorligini oshirish yo'llarida zamonaviy yondashuvlar va innovatsiyalar	987
Sattorov Mirjahon	
Особенности маркетинговых стратегий в условиях ограниченных ресурсов и узкой потребительской аудитории	991
Дебердиев Анвар	
DEbitorlik va kreditorlik qarzlari auditini rejalashtirish masalalari.....	995
Tulovov Erkinjon To'liqin o'g'li, Ibragimova Iroda Rashid qizi	
Инвестиционная программа узбекистана по привлечению иностранных инвестиций	1000
Камилова Наргиза Абдукажоровна, Бекмуратов Шухрат Даулетмуратович	
Turistik mahsulotni shakllantirishda turistlar hayoti xavfsizligini ta'minlash.....	1005
Rahmonov Siyovush Turob o'g'li	
Uglerodsiz energiyaga o'tishda o'zbekistonning yashil strategiya yo'l xaritasining integratsiyasi va ta'siri.....	1011
Nuraliyeva Komila Sanakulovna	
Цифровая устойчивость регионов: применение аналитики больших данных для оценки и управления экологическими рисками	1016
Маликов Шохрух Шокирович, Камалов Шухрат Камалович	
Разработка риск-ориентированной модели внутреннего контроля предприятия на этапе планирования налогов в условиях дистанционного налогового мониторинга	1024
Галеева Н.Н., Э.А.Халикова, Абдусаломова Гулчеҳра Мирзо қизи	
Анализ результатов инструментальных методов исследований у детей с врожденными пороками сердца	1029
Мухаммадиева Лола Атамурадovна	
Barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda monetar omillardan samarali foydalanish yo'nalishlari.....	1036
Uskenbaeva Dilnoza Voxodir qizi	
Факторы повышения эффективности управления в государственном секторе.....	1043
Махмудова Севара Улугбековна	
Soliq organlari va soliq to'lovchilar o'rtasidagi munosabatlarning yangi tizimi sharoitida soliq nazorati	1048
Rajabbaeva Dildora Zakirovna, Aripova Aziza Alisherovna	
Boshqaruv jarayonlarini tashkil etishning xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	1053
Jo'rayeva Niginaxonim Xursand qizi	
Jahonda eksportni qo'llab-quvvatlash amaliyoti.....	1057
Xudoynazarov Sherzod Ismoilovich	
Raqamli moliyaviy texnologiyalarni korxonada darajasida joriy etish orqali moliyaviy barqarorlikka erishish strategiyasi	1063
Soibov Nozimbek Faxridin o'g'li	
Применение методов PMBOK в управлении рисками проектов	1070
Гулираъно Носирова Абдулазиз қизи	
Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda aholi farovonligining o'rni va ahamiyati	1073
Bobaev Isroiljon Abdinabievich	
Вопросы инновационных инвестиций в контексте международной экономической интеграции	1078
Шарипов Бахтиёр Михлибаевич	
Yashil iqtisodiyotga o'tishning nazariy va amaliy jihatlari hamda tendensiyalari.....	1083
Samiyev Abdurashid Qaxramonovich, Shermuxammedov Begzodjon Usmonovich	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar samaradorligini ta'minlash yo'llari.....	1087
Nazarov Qilich Xolmuradovich	
Improving the organizational and economic mechanisms for the development of tourism in the republic of karakalpakstan	1092
Tleumuratov Baxadir Genjemuratovich	
O'zbekistonda tumanlar barqaror iqtisodiy rivojlanishini ta'minlash yo'llari (Surxondaryo viloyati misolida).....	1097
Qosimova Nodira Saidovna	
Innovatsion iqtisodiyotni shakllantirishning asosi sifatida innovatsiyalar.....	1102
Azizova Maliha Farrux qizi	

Влияние инвестиций на инновационное развитие и повышение конкурентоспособности экономики узбекистана	1106
Максудова Шахзода	
Возможности снижения затрат на логистику за счет цифровых технологий.....	1112
Олимова Бахора Шухратовна	
Yashil texnologiyalar va ularning iqtisodiy tizimga ta'siri.....	1116
Sultonov Omon Juma o'g'li	
Iqtisodiy o'sishning makroiqtisodiy faktorlari va ularning ta'siri	1121
Zuvaydullaev Nematullo Oybek o'g'li	
Роль управления производством в условиях модернизации экономики.....	1125
Гулов Мухтор Очилович	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida sun'iy intellekt texnologiyalarining o'rni va ahamiyati	1129
To'rayev Shavkat Shuxratovich	
Роль цифрового маркетинга в продвижении туристических направлений.....	1136
Муродова Наргиза Уткировна	
Развитие финансовых рынков в странах снг: проблемы и перспективы.....	1140
Рузиев Зафар Икрамович, Каримов Ислон Ураз угли	
Современные инструменты продвижения бренда в условиях цифровой экономики.....	1145
Темирова Феруза Сагдуллаевна	
“Raqamli asrda axborot xavfsizligi: it texnologiyalar bilan xavfsizlikni ta'minlash yo'llari”	1149
Sherzod Rajabov	
Государственное регулирование инвестиционной деятельности: проблемы и направления совершенствования.....	1152
Шухрат Турсунов, Икромов Хасан Зафарович	
Economic incentives and barriers to sustainable transition in agribusiness: a comparative study of organic and conventional farming systems	1157
Mubina Toirova	
Цифровая трансформация банковской системы узбекистана: анализ внедрения fintech-решений в государственных банках	1162
Абдурахимова Дилора Каримовна	
Ta'lim muassasalaridagi ba'zi jihatlar	1167
A'zam Qutbiddin A'zam-zoda	
Klasterlar hisob siyosatida boshqaruv hisobining metodologik asoslari.....	1173
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich	
Egri soliqlarning mohiyati, genezisi va rivojlanish tendensiyalariga oid nazariy munozaralar xususida	1179
Shodiyev Olimjon Abduraxmonovich	
Ekologik mehmonhona faoliyatini rejalashtirish maqsadlari va vazifalari	1186
Abidova Dilfuza Igamberdievna	
Investitsiya loyihalarining iqtisodiy va moliyaviy samaradorligini oshirish istiqbollari.....	1200
Jo'rabekova Xumora Muzaffar qizi, Saidov Rasul Boltabayevich	
O'zbekistonda nodavlat notijorat tashkilotlarini moliyalashtirish manbalarining tahlili.....	1204
Aliyev Arslon Salom o'g'li	
O'zbekistonda turizm sohasining iqtisodiy ko'rsatkichlarini statistik tahlil qilish.....	1213
Jumanova Zilola Tuychiyevna	
Xorijiy davlatlarda boylik solig'i va uning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati.....	1219
Ruziyev G'anisher Usarovich	
Yer fondi va undan samarali foydalanishning nazariy asoslari (Samarqand viloyati misolida).....	1225
Xoshimova Sevara Baxromovna	
Iqtisodiy-ekologik tizimlarni boshqarishga ta'sir etuvchi omillarning ilmiy asoslari	1229
Kuldoshev Asliddin Tursunovich	
Влияние финтех-услуг на финансовую инклюзию в сельских регионах узбекистана.....	1236
Абдурахимова Дилора Каримовна	
Surxondaryo viloyati sanoat sohasining asosiy ko'rsatkichlari tahlili.....	1240
Kuvanchiyeva Mehriniso Davlyatgeldi qizi	
A critical evaluation of strategic management's role in promoting sustainable development in Uzbekistan	1245
Ismatova Mahliyo	

O'zbekistonda turizm xizmatlari eksportini oshirishda zamonaviy infratuzilma va texnologiyalarning integratsiyasi.....	1251
Akmal Bakhromov	
Trends and reforms of corporate governance in state-owned enterprises.....	1257
F.Djalilov	
Переоценка долгосрочных активов в нефтегазовой промышленности и определение финансового результата от переоценки.....	1269
Махкамова Саида Гайратова	
Oziq-ovqat mahsulotlari korxonalarini integratsiyalashuv jarayonlarini boshqarish samaradorligini oshirish.....	1275
Xojiev Ibroxim Ikramovich	
Sug'urta kompaniyalari moliyaviy barqarorligini ta'minlashning muhim shartlari.....	1280
Allanazarova B.K.	
P2P lending and crowdfunding as alternative sources of financing for small business in Uzbekistan.....	1286
Abdurakhimova Dilara Karimovna	
O'zbekistonda soliq nazoratining huquqiy va tashkiliy asoslarini takomillashtirish yo'llari.....	1290
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Oymatova Gulnur Mirjamolovna	
Applications of hyperbolic geometry in physics and biology.....	1295
Khaknazarova Khurshidabonu Kenjaevna, Otakulova Rukhshona Akram kizi	
O'zbekiston temir yo'llari tizimining transformatsiyasi: modernizatsiya, raqamlashtirish va qayta tuzilish yo'nalishlari.....	1301
Nasrullayev Nurbek Baxtiyarovich	
The role of tourist product diversification in sustainable tourism development.....	1305
Raxmonov Shuxrat Shavkatovich, Alimova Mashhura Toirxonovna	
Temiryo'l transporti turi tavsifi.....	1310
Shodmonbekova Nodira Kamoljon qizi	
Namangan viloyatining turizm salohiyatini rivojlantirish istiqbollari: Hududiy raqobatbardoshlik va innovatsion yondashuvlar.....	1314
Khusniddin Egamnazarov	
Kiberxavfsizlik: it infratuzilmasini himoya qilishning zamonaviy usullari.....	1321
D. Sh. Usmanbayev	
Mahalliy budjetlar daromad bazasini tahlili.....	1325
Qurbonov Nuriddin Ro'ziqulovich	
Развитие цифровых финансовых услуги в банковской системе Республики Узбекистан.....	1333
Абдурахманова Матлуба Махамдаминовна	
Avariya rejimlarida kichik yuklamali elektr ta'minoti tizimlarining kabel izolyatsiyasi monitoringini avtomatlashtirishning zamonaviy yondashuvlari.....	1339
Mirzoyev Narzulla Nuriddinovich, Mamatqulov Toyir Chorshanbiyevich	
Analysis of increasing the speed of information exchange between the control interface and execution mechanisms in emergency mode in intelligent systems.....	1346
Azizbek Yusupbekov Nodirbekovich, Husniddin Esonov Mamarasul o'g'lu Assistant	
Sa'noat korxonalari va mexatron robotlarni optimal avtomatlashtirish va boshqarishda sun'iy intellektning ahamiyati.....	1351
Karabayev Ibragim Turdiyevich, Esonov Husniddin Mamarasul o'g'li, Abdullayeva Saodat Mengbayevna, Mamatqulov Toir Chorshanbiyevich	
Korxonaning moliyaviy holatini baholashda zamonaviy tahlil uslublarining qo'llanilishi.....	1355
Usmanova Nasiba Akbarjonovna, Suleymanova Asel Armanovna	
Xizmat ko'satish sohasida xotin-qizlar tadbirkorligini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlar va raqamli texnologiyalarning ahamiyati.....	1360
Mirzayeva Shirin Nodirovna	
Rekreatsiya turizmi va sog'lomlashtirish xizmatlari integratsiyasi.....	1365
Shaymanova Nigora Yusupovna	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini rivojlantirishda ba'zi iqtisodiy yondashuvlarning nazariy jihatlarini.....	1369
Iskandarova D.B.	
Yashil (eko) investitsiyalarni tijorat banklari orqali moliyalashtirish.....	1373
Kamilova Iroda Xusniddinovna	

Improvement of inventory accounting audit based on international standards	1378
Ovlayev Suhrob Temur o'g'li, Yo'lchiyev Oybek Ulug'bek o'g'li, Normo'minova Dilorom Umar qizi, Avlayeva Oybachin Olim qizi	
Artificial intelligence systems for assessing creditworthiness	1382
Mardonova Durдона Yaxshiboy qizi	
B2B bozorini rivojlantirishda raqamli marketing texnologiyalaridan foydalanishni takomillashtirish	1387
Samadov Askarjon Nishonovich	
Tech-driven growth and the economy of the future: brics-t in the society 5.0 paradigm	1395
Kaldibayev Nurlan Alimjanovich, Sagdullayeva Gulnora Botirovna, Durmanov, Akmal Shaimardanovich	
O'zbekistonda tabiiy resuslardan olinadigan rentaning yaimdagi ulushiga tanlab olingan o'zgaruvchilar ta'siri tahlili	1404
Tursunov Husnidin, Ibragimov Hasan	
O'zbekistonda fond bozorini tartibga solish	1412
Sultonov Sherali Nuraliyevich	
Public perception of the feasibility of introducing islamic banking in Uzbekistan: a consumer perspective	1418
Dr. Shamirova Surayyo Kabildjanovna	
Directions for implementing the innovative digital technologies in tourism	1425
Norchaev Asatullo Norbutaevich	
Возможности совершенствования практики финансирования инвестиционных проектов	1430
Шомуродов Равшан Турсункулович, Хакимов Хафизбек Хамза угли	
O'zbekistonda pochta aloqasi xizmatlarini ko'rsatishning transport-logistika jarayonini mintaqaviy darajada rivojlantirish yo'llarini ishlab chiqish	1436
Palvanbayev Umidbek O'ktam o'g'li	
Aksiyalar qiymatini baholashning nazariy asoslari	1440
Botirxo'ja Aziza Faxmuddin qizi	
Yashil iqtisodiyotni moliyalashtirishning rivojlanayotgan davlatlar amaliyoti tahlili	1444
Raimjanova Madina Asrarovna, Zokirova Feruza Farxod qizi	
Yashil loyihalarni davlat xususiy sheriklik asosida moliyalashtirish	1449
Zokirova Feruza Farxod qizi	
Факторы и риски, влияющие на оценку стоимости акции	1453
Батирхужа Азиза Фахмуддин кизи	
Финансовые риски в эпоху цифровой экономики: новые вызовы и способы управления	1458
Нуруллина Камила Рустамовна	
Tijorat banklarining yangi bank xizmatlarini iqtisodiy samaradorligi	1463
Rahmatov Temur Sotiboldiyevich	
Yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonida ekologik innovatsiyalarning roli va amalga oshiruv mexanizmlari	1472
Ulichkina Lyudmila Ivanovna	
Эволюция профессиональных стандартов в республике узбекистан: от формирования к внедрению в сфере туризма	1478
Гольшева Елена Вячеславовна, Ивонина Наталья Викторовна	
Aligning uzbekistan's education reform with global best practices: the university of missouri as a model for systemic transformation	1485
Azamat Sulaymonov, Laylo Yakhshiboyeva	
O'zbekiston tijorat banklarining investision faolligini ta'minlash masalalari	1489
Axmedov Shoymurod Azamat o'g'li	
Kichik biznes subyektlarining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash masalasi	1493
Q.O.Tursunboyev	
Adoption of green economy mechanisms in the process of diversification of construction enterprises	1500
Yembergenova Aynur Aidosbayevna	
Nomoddiy aktivlar hisobini yuritish va audit jarayonlarini takomillashtirish yo'llari	1506
Rozmatova Umida Yuldashevna	
Raqamli moliya va uni sohaga joriy etish: innovatsion salohiyat	1512
Babadjanov Abdirashid Musayevich	

Влияние корпоративной культуры на инвестиционную стратегию промышленных предприятий.....	1527
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Jismoniy shaxslar kreditlarining bank portfeli sifatiga ta'siri: tahliliy yondashuv.....	1533
Sabirova Lobar Baxromovna	
Xo'jaligini soliqqa tortish mexanizmini samaradorligini oshirish istiqbollari.....	1539
Salimov Sherzod Baxtiyorovich	
Methods of improving customs management in transforming the customs bodies into a corruption-free field.....	1544
Mirzaxmedova Dilafruz Farxatovna, Tukhtabaev Jamshid Sharafetdinovich	
Особенности цифровизации налоговой системы в узбекистане.....	1548
Юсупов Одил Омонович	
Qurilish materiallari ishlab chiqaruvchi korxonalarda texnologik yangiliklarni joriy etish: muammolar va imkoniyatlar.....	1554
Ismailov Akmal axsudovich, G'ulomov Ilhom Akramovich	
Kichik biznes subyektlarini kreditlashda raqamli bank xizmatlaridan foydalanishning afzalliklari.....	1560
Madjitova Maftuna Kamiljon qizi	
Tadbirkorlikda tavakkalchilikni boshqarishning nazariy asoslari.....	1564
Ziyatova Sitora Baxtiyorovna	
Importance of media activity in negotiations.....	1569
Fariza Xoldarova	
Kredit portfeli risklarini diversifikatsiya qilish strategiyalari.....	1575
Hamroyev Sherzod Axtamovich	
Marketing strategiyasi tushunchasi va uning turizm sohasidagi ahamiyati.....	1580
Komilov Dostonbek Ro'zimboy o'g'li	
Banklarining faoliyatini tartibga solish yo'llari.....	1586
Umirzoqova Aziza Olim qizi	
Yashil iqtisodiyot sari: kanada tajribasi asosida o'zbekiston uchun istiqbollar.....	1590
Muratbaeva Eleonora Muxamedjan qizi, Norboyev Odil Abrayevich	
Aholi hayotiylik sifatining statistik tahlili.....	1595
Ostonaqulov Dilshod Ismatilla o'g'li	

KIRISH

Aholining hayot sifati — bu insonning turmush faoliyati, ehtiyojlari va manfaatlarining qondirilish darajasini belgilovchi, barqaror rivojlanish jarayonida muhim o‘rin egallovchi kompleks tushuncha hisoblanadi. O‘zbekistonning geografik va etnik xilma-xilligi hayot sifati masalasini har bir mintaqada alohida tahlil etishni taqozo etadi. Shu bois, hayot sifatini yuksaltirish mamlakatning strategik ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida doimiy e‘tiborni talab qiladi. Mavjud ijtimoiy-iqtisodiy tendensiyalar shuni ko‘rsatmoqdaki, hayot sifatini kompleks yondashuv asosida o‘rganish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish zarurati ortib bormoqda. Aholining yashash darajasini yanada oshirish uchun ijtimoiy jarayonlarni tizimli va maqsadli boshqarish orqali uzoq muddatli ijobiy natijalarga erishish mumkin.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ammo “hayot sifati” tushunchasining keng qo‘llanishiga qaramay, bu tushunchaning hozirgacha yagona ta‘rifi va baholash mezonlari mavjud emas. Aholi hayot sifatini tahlil qilishda A.A. Ayvazyan, A.S. Sobolev, V.M. Mityaykin, V.A. Tkachenko, N.V. Vasina, S.A. Kozlova va boshqa olimlarning ishlari muhim o‘rin tutadi. Masalan, ularning fikricha, hayot sifatini baholashda quyidagilar e‘tiborga olinishi kerak: daromad darajasi (YAIM jon boshiga), sog‘liq (o‘rtacha umr davomiyligi), ta‘lim, xavfsizlik, infratuzilma, toza suv va havo mavjudligi, bandlik, ekologik omillar hamda boshqa ijtimoiy sharoitlar.

Hayot sifati masalasi 20-asrning 70-yillarida G‘arb olimlari — G. Gudvin, Bell, L. Nyuell va boshqalar tomonidan ham o‘rganilgan. Bugungi kunda hayot sifatini baholashga bo‘lgan qiziqish ekologik muammolarning salbiy ta‘siri, sog‘liqning yomonlashuvi va iqtisodiy inqirozlar sababli kuchayib bormoqda. Shu sababli tadqiqotning maqsadi — mintaqalar va O‘zbekiston aholisi hayot sifatini ko‘p o‘lchamli statistik metodlar asosida (klaster va korrelyatsion-regression tahlil) baholashdan iborat.

Sirdaryo viloyati aholisining hayot sifatiga yetarlicha ilmiy e‘tibor qaratilmaganligi bois, mazkur tadqiqot aynan ushbu hududga bag‘ishlandi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda ma‘lumotlar O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi, BMT Taraqqiyot Dasturi va hududiy boshqarmalarning ochiq statistik bazalaridan olindi. Tahlil uchun ko‘p o‘lchovli statistik usullar, jumladan, klaster tahlili va oddiy chiziqli regressiya modellaridan foydalanildi. Natijalar hududlar o‘rtasida taqqoslash asosida baholandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mamlakat va mintaqalardagi aholi hayoti sifati inson salohiyatining shakllanish darajasini belgilovchi omil hisoblanadi. Bu holat jismoniy va ruhiy salomatlik, kasbiy ko‘nikmalar, ijodiylik, fuqarolik faolligi kabi ko‘plab mezonlarni o‘z ichiga oladi. Bosh muammo — sifati yomonlashgan va takror ishlab chiqarilishi cheklangan resurslardir.

Shu sababli hayot sifatini oshirish ko‘p jihatdan sog‘liq, umr davomiyligi va ta‘lim kabi ijtimoiy ko‘rsatkichlar bilan chambarchas bog‘liq. O‘zbekiston Respublikasida hayot sifatining asosiy ko‘rsatkichlaridan biri — Inson taraqqiyot indeksi (IRI) hisoblanadi. Ushbu indeks quyidagi uchta asosiy elementdan shakllantiriladi:

Daromad — YAIM xarid qobiliyati pariteti bo‘yicha hisoblanadi;

Ta‘lim — o‘rtacha o‘qish muddati va kutilayotgan o‘qish yillari;

Umr davomiyligi — tug‘ilishdagi kutilayotgan umr.

IRI 0 dan 1 gacha bo‘lgan oraliqda o‘zgaradi. 0,800 va undan yuqori qiymatlar rivojlangan mamlakatlar darajasini anglatadi.

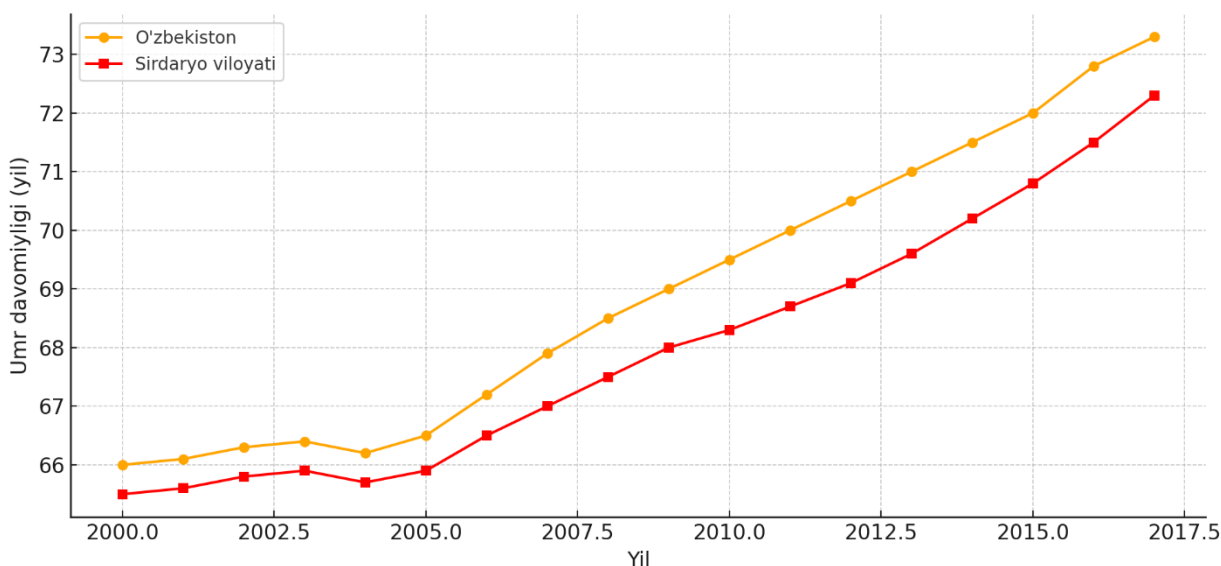
Sirdaryo viloyati Inson rivojlanishi indeksi (IRI) bo‘yicha 2018-yilda O‘zbekiston viloyatlari orasida 13-o‘rinni egallagan. Bu natija viloyatning hayot sifati, sog‘liqni saqlash, ta‘lim va daromadlar darajasi bo‘yicha boshqa hududlarga nisbatan eng oxirgi o‘rinda turganini ko‘rsatadi. Mazkur holat esa Sirdaryo viloyatida hayot sifatini oshirishga qaratilgan qo‘shimcha chora-tadbirlar zarurligini taqozo etadi (1-jadval).

1-jadval. O'zbekiston Respublikasida inson taraqqiyoti indeksi (2022-2023-yil)¹

Hudud	YAIM (doll.)	Daromad indeksi	Kutilayotgan umr (yil)	Umr davomiyligi indeksi	Savodxonlik (%)	25+ yosh ta'lim (%)	Ta'lim indeksi	IRI	O'rin
Toshkent shahri	6 300	0,820	75,2	0,825	100	92,5	0,950	0,865	1
Toshkent viloyati	4 900	0,790	74,5	0,815	99,7	88,2	0,930	0,845	2
Buxoro viloyati	4 200	0,760	74,0	0,808	99,5	87,1	0,925	0,831	3
Navoiy viloyati	6 800	0,835	73,8	0,805	99,4	84,0	0,910	0,830	4
Samarqand viloyati	4 300	0,765	73,5	0,800	99,6	85,5	0,918	0,827	5
Andijon viloyati	3 900	0,740	73,0	0,793	99,5	84,2	0,910	0,814	6
Farg'ona viloyati	3 850	0,735	72,8	0,790	99,3	83,0	0,905	0,810	7
Namangan viloyati	3 800	0,730	72,7	0,788	99,4	82,6	0,903	0,807	8
Xorazm viloyati	3 700	0,725	72,5	0,785	99,6	81,9	0,900	0,803	9
Qashqadaryo viloyati	3 500	0,710	72,0	0,778	99,1	80,2	0,892	0,793	10
Surxondaryo viloyati	3 400	0,705	71,8	0,775	98,9	78,5	0,880	0,787	11
Jizzax viloyati	3 600	0,715	72,2	0,780	99,2	81,0	0,895	0,797	12
Sirdaryo viloyati	3 800	0,730	72,3	0,782	99,3	82,1	0,899	0,804	9–10
Qoraqalpog'iston Respublikasi	3 200	0,690	70,5	0,758	98,6	76,0	0,870	0,773	13

Sirdaryo viloyati insonga yo'naltirilgan rivojlanish nuqtayi nazaridan qulay hududlardan biri sanaladi. Garchi YAIM boshqa viloyatlarnikiga nisbatan yuqori bo'lmasa-da, ta'lim indeksi — 0,899 va savodxonlik darajasi — 99,3 foiz bo'lib, viloyatda bilimga asoslangan ijtimoiy rivojlanish mavjudligini ko'rsatadi. Bu esa inson salohiyatining shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Bundan tashqari, umr davomiyligi — 72,3 yil, umr indeksi esa — 0,782 bo'lib, Sirdaryo viloyati sog'liqni saqlash xizmatlarining yetarli darajada faoliyat yuritayotganini anglatadi. Shuningdek, viloyatdagi Inson rivojlanishi indeksi (IRI) — 0,804 ni tashkil etib, Sirdaryoni yuqori o'rtacha rivojlangan hududlar qatoriga qo'yadi. Bu ko'rsatkich Sirdaryoning Xorazm, Namangan va Farg'ona viloyatlari bilan deyarli bir xil darajada joylashganini bildiradi (1-rasm).

1-rasm. O'zbekiston va Sirdaryo viloyatida kutilayotgan umr davomiyligi (2000-2017)

¹ Manba: Inson taraqqiyoti bo'yicha O'zbekiston Respublikasi hisobotidan (2021-23). (O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi rasmiy saytiga havola berilgan: <http://stat.uz>)

O'zbekiston bo'yicha umr davomiyligi 2000-yildagi taxminan 66 yil darajasidan 2017-yilga kelib 73,3 yilga oshgan. Sirdaryo viloyatida esa bu ko'rsatkich taxminan 65,5 yildan boshlab, 2017-yilda 72,3 yilni tashkil qilgan. Har ikki hududda umr davomiyligi izchil o'sib borgan, biroq Sirdaryo viloyatining ko'rsatkichlari har yili O'zbekiston umumiy ko'rsatkichlaridan 0,5–1 yil orqada bo'lgan.

Har ikki hududda sog'liqni saqlash tizimi, hayot sifati va ijtimoiy xizmatlarning yaxshilanishi umr davomiyligiga ijobiy ta'sir ko'rsatgan. Sirdaryo viloyati O'zbekiston umumiy darajasidan biroz orqada bormoqda. Bu holat viloyatda sog'liqni saqlash infratuzilmasini yanada kuchaytirish va ekologik omillarni yaxshilash zarurligini ko'rsatadi. Ikkala chiziq ham deyarli to'g'ri chiziqqa yaqin shaklda harakat qilgan bo'lib, bu barqaror siyosat va ijtimoiy rivojlanishni ifodalaydi. Shunday qilib, Sirdaryo viloyatida kutilayotgan umr davomiyligi dinamikasi shuni ko'rsatadiki, 2002–2004-yillar oralig'ida bu ko'rsatkich O'zbekiston bo'yicha o'rtacha darajaga yaqin bo'lgan. Biroq 2005-yildan boshlab, Sirdaryo viloyatida tug'ilish paytidagi kutilayotgan umr davomiyligi respublika o'rtacha ko'rsatkichidan doimiy ravishda pastroq bo'lib kelmoqda.

Inson rivojlanishi indeksining yana bir muhim tarkibiy qismi — aholi daromadlari darajasi bo'yicha ham sifatli ko'rsatkichlar tahlil qilindi. Ma'lum bo'lishicha, Sirdaryo viloyatining daromad indeksi O'zbekiston bo'yicha o'rtacha ko'rsatkichga yaqin bo'lgan, hatto ba'zi yillarda biroz yuqoriligi ham kuzatilgan. Masalan, 2016-yil holatiga ko'ra, Sirdaryo viloyatida xarid qobiliyati pariteti bo'yicha YAIM 3 800 AQSh dollarini tashkil etgan bo'lsa, O'zbekiston bo'yicha o'rtacha ko'rsatkich 3 700 dollar atrofida bo'lgan. Ta'lim darajasi nuqtayi nazaridan esa Sirdaryo viloyati respublika bo'yicha o'rtacha darajadagi hududlar qatoriga kiradi (2-jadval).

2-jadval. 2017-yil uchun asosiy ko'rsatkichlar va ularning baholash chegaraviy qiymatlari (O'zbekiston va Sirdaryo viloyati bo'yicha moslashtirilgan)

Ko'rsatkichlar	Chegaraviy (kritik) qiymat	Sirdaryo viloyati (2017)	O'zbekiston bo'yicha (2017)
Tug'ilishdagi kutilayotgan umr davomiyligi (yil)	76,0	73,7	73,7
Demografik yo'qotish koeffitsiyenti	1,00	1,12	1,06
Tug'ilish umumiy koeffitsiyenti	2,15	2,08	2,25
Aholi qarish koeffitsiyenti (%)	11,0	12,5	12,8
Bolalar o'limi (1000 tirik tug'ilganlarga)	6,0	10,7	10,2
Onalar o'limi (100 ming tug'ruqqa)	6,0	21,0	21,0
Umumiy o'lim ko'rsatkichi (1000 aholiga)	10,0	12,5	12,0
Fondlar koeffitsiyenti	10,0	11,0	13,5
Mutlaq qashshoqlik darajasi (%)	10,0	13,0	12,0
Uy-joy ta'minlanganlik darajasi (m ² /aholi)	30–40	18,8	17,6

Chegaraviy qiymatlar — bu ijtimoiy-iqtisodiy va ekologik barqarorlikka tahdid soluvchi minimal darajadagi ko'rsatkichlar bo'lib, ularga yetishilmasligi jamiyatda salbiy oqibatlar yuzaga kelishiga olib keladi. 2017-yil holatiga ko'ra, Sirdaryo viloyatida ayrim muhim ijtimoiy-demografik ko'rsatkichlar bo'yicha ogohlantiruvchi holatlar kuzatilgan.

Avvalo, tug'ilish paytidagi kutilayotgan umr davomiyligi viloyatda 72,3 yilni tashkil etib, bu nafaqat respublika o'rtacha darajasi — 73,3 yildan past, balki belgilangan kritik chegaradan — 76 yildan ham sezilarli darajada orqada qolgan. Ushbu holat aholining sog'liqni saqlash xizmatlariga bo'lgan ehtiyoji va hayot sifati bilan bog'liq muammolarning mavjudligidan dalolat beradi.

Bolalar va onalar o'limi ko'rsatkichlari ham yuqoriligi bilan ajralib turadi. Bolalar o'limi har 1 000 tirik tug'ilganlarga nisbatan 7,2 promilleni tashkil etib, kritik qiymat — 6,0 dan yuqori. Onalar o'limi esa har 100 ming tug'ruqqa nisbatan 12,8 promille bo'lib, nafaqat respublika o'rtacha darajasi — 9,1 dan, balki belgilangan xavfli darajadan ham ancha yuqori. Bu ko'rsatkichlar sog'liqni saqlash tizimining, xususan, perinatal xizmatlar samaradorligi bo'yicha jiddiy muammolar mavjudligini anglatadi.

Tug'ilishning umumiy koeffitsiyenti 1,78 ni tashkil etib, bu tabiiy ko'payishning barqarorligi uchun zarur bo'lgan 2,15 qiymatdan past. Bu esa uzoq muddatda aholining demografik tarkibida salbiy o'zgarishlar yuzaga kelishiga olib kelishi mumkin.

Mutlaq qashshoqlik darajasi viloyatda 14,2 foizni tashkil etgan bo'lib, bu respublika o'rtacha darajasi — 12,9 foizdan yuqori va belgilangan kritik qiymat — 10 foizdan 4,2 foizga oshgan. Ushbu ko'rsatkich iqtisodiy barqarorlik va ijtimoiy muvozanatga tahdid soluvchi asosiy omillardan biri sifatida baholanadi.

Uy-joy bilan ta'minlanganlik darajasi bo'yicha ham viloyat tavsiya etilgan normativ — har bir aholi uchun 30–40 m² maydonga yetmagan. Viloyatda bu ko'rsatkich 25,8 m² ni tashkil etgan bo'lib, u respublika o'rtacha darajasi — 26,1 m² ga yaqin.

Demografik yo'qotish koeffitsiyenti Sirdaryoda 1,12 ni tashkil etgan. Bu ham respublika darajasi — 1,06 dan yuqori bo'lib, demografik barqarorlik nuqtayi nazaridan xavfli signal hisoblanadi.

Fondlar koeffitsiyenti (aholi daromadlari o'rtasidagi tafovut) viloyatda 11,7 ni tashkil etib, O'zbekiston bo'yicha o'rtacha ko'rsatkich — 14,5 dan past. Bu esa ijtimoiy tabaqalanish darajasining nisbatan past ekanligini ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, Sirdaryo viloyatida 2017-yil holatiga ko'ra ayrim demografik va ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlar ijtimoiy barqarorlik nuqtayi nazaridan xavf tug'diruvchi darajada bo'lgan. Jumladan, umr davomiyligi, onalar va bolalar o'limi, tug'ilish koeffitsiyenti hamda qashshoqlik darajasi bo'yicha ogohlantiruvchi ko'rsatkichlar mavjud bo'lib, ularni bartaraf etish uchun tegishli ijtimoiy siyosiy choralar ko'rish zarur.

Tadqiqotning keyingi bosqichida Sirdaryo viloyati va boshqa hududlar bo'yicha hayot sifati ko'rsatkichlariga asoslangan ko'p o'lchovli statistik tahlil o'tkazilgan. Tahlil quyidagi asosiy ko'rsatkichlar asosida amalga oshirilgan: X₁ — tug'ilish paytidagi kutilayotgan umr davomiyligi (yil), X₂ — umumiy o'lim koeffitsiyenti (har 100 kishiga), X₃ — ishsizlik darajasi (%).

Ushbu ko'rsatkichlar asosida mintaqalar klasterlarga ajratilgan va ularning hayot sifati tahlil qilingan.

Ko'rsatkichlar tavsifi va klaster tahlili

X₄ — o'rtacha pul daromadlarining yashash minimumiga nisbatda foizi;

X₅ — aholi jon boshiga to'g'ri keladigan uy-joy maydoni (m²);

X₆ — har 1000 kishiga to'g'ri keladigan kasallanish darajasi;

X₇ — havo ifloslanishi (stasionar manbalardan chiqadigan ifloslantiruvchi moddalar, tonna/aholi soniga);

X₈ — jinoyatlar soni (100 000 kishiga);

Bu ko'rsatkichlar A. S. Ayvazyan tavsiya qilgan metodika asosida tanlangan. Klasterlash orqali 3 ta klaster aniqlangan (3-jadval).

3-jadval. Aholi hayot sifati ko'rsatkichlari bo'yicha klaster tahlili natijalari

Klaster	X ₁ - Umr (yil)	X ₂ - O'lim (100 ming kishiga)	X ₃ - Ishsizlik (%)	X ₄ - Daromad (mln/sum/oy)	X ₅ - Uy-joy (m ²)	X ₆ - Kasallik (100 ming kishiga)	X ₇ - Havo ifloslanishi (µg/m ³)	X ₈ - Jinoyatchilik (100 ming kishiga)
1-klaster	76,4	674,9	263,8	14,1	28,3	626,3	8,1	692,3
2-klaster	70,4	1090,1	284,5	7,2	27,0	887,5	302,9	1955,1
3-klaster	72,2	1287,7	316,6	5,1	24,5	752,9	151,8	1280,9

1-klaster eng qulay yashash sharoitlariga ega hududlarni o'z ichiga oladi. Umr davomiyligi bu yerda 76,4 yilga teng. Sog'liqni saqlash tizimi samarali bo'lib, kasalliklar darajasi, havoning ifloslanishi va jinoyatchilik eng past ko'rsatkichlarni namoyon qilmoqda. Aholi daromadlari yuqori, uy-joy bilan ta'minlanganlik darajasi ham yaxshi. Ijtimoiy va ekologik muhit ijobiy xususiyatlarga ega. Shunga qaramay, ayrim hududlarda daromad va yashash minimumi o'rtasidagi tafovut iqtisodiy salohiyatni cheklashi mumkin. O'zbekiston sharoitida bu klasterga Toshkent shahri, shuningdek Toshkent viloyati yoki ehtimol Navoiy viloyati kiradi.

2-klasterda sog'liq va ekologik muammolar kuchli. Umr davomiyligi eng past bo'lib, 70,4 yilni tashkil etadi. Kasalliklar, havo ifloslanishi va jinoyatchilik ko'rsatkichlari yuqori, qolgan ko'rsatkichlar esa o'rtacha darajada. Ushbu klasterga Qoraqalpog'iston Respublikasi, ehtimol Surxondaryo yoki Jizzax viloyati mansub.

3-klaster o'rtacha yashash sharoitlariga ega bo'lsa-da, muammolar mavjud. Bu guruhga Sirdaryo, Farg'ona, Andijon va Namangan viloyatlari mos keladi. Umr davomiyligi o'rtacha bo'lib, 72,2 yilni tashkil etadi.

Kasalliklar, havo ifloslanishi va jinoyatchilik darajasi nisbatan yuqori. Uy-joy bilan ta'minlanganlik eng past darajada, daromadlar ham past.

Sirdaryo viloyati uchun xos bo'lgan 3-klaster xususiyatlari shundayki, so'nggi yillarda tabiiy o'sish sur'atlari sekinlashgan, ishsizlik, havo ifloslanishi va jinoyatchilik darajasi ortgan. Sog'liqni saqlash sohasida ijobiy siljishlar kuzatilgan bo'lsa-da, ular umumiy ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni to'liq bartaraf etishga yetarli emas.

Tahlil natijalari O'zbekiston hududlarida umr davomiyligi quyidagi omillar bilan uzviy bog'liqligini ko'rsatdi: turmush tarzi, daromad va iqtisodiy barqarorlik, ta'lim va tarbiya darajasi, irsiy va genetik omillar hamda atrof-muhit va ekologik sharoit (havo va suv sifati).

Sirdaryo viloyati 3-klasterga kiritilganligi bois, shu klaster doirasida chuqur regressiya tahlili amalga oshirildi. Oddiy chiziqli regressiya modeli quyidagicha ifodalandi.

$$=79,73-0,0042x^2-0,002x^7-0,0018x^8$$

Bu yerda:

— tug'ilishdagi kutilayotgan umr davomiyligi,

x^2 — o'lim darajasi (har 1000 kishiga),

x^7 — atmosfera ifloslanish darajasi,

x^8 — jinoyatchilik (100 000 kishiga).

Modeldagi koeffitsiyentlar o'zgaruvchilar ta'sirini ko'rsatadi, ularning barchasi statistik jihatdan ahamiyatli deb topilgan (Fisher kriteriyasi $F=5,40$; $p<0,05$).

Natijaga ko'ra:

1 birlikka o'lim koeffitsiyenti oshsa, umr davomiyligi 0,0042 yilga kamayadi.

1 birlikka havo ifloslanishi oshsa — umr davomiyligi 0,002 yilga kamayadi.

1 birlikka jinoyatchilik oshsa — umr davomiyligi 0,0018 yilga kamayadi.

Demak, bu hududlarda umr davomiyligini oshirish uchun:

o'lim darajasi va jinoyatchilikni kamaytirish,

ekologik holatni yaxshilash zarur.

Sirdaryo viloyatida so'nggi yillarda jinoyatchilikka qarshi kurashda ma'lum ijobiy siljishlar kuzatilmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ushbu tadqiqot natijalari O'zbekiston hududlarida aholi hayot sifati ko'rsatkichlari o'zgarishini tizimli statistik yondashuv asosida tahlil qilish inson salohiyatini baholashda muhim nazariy va amaliy xulosalarga olib kelishini tasdiqladi. Klaster tahlili respublika hududlarini uch asosiy guruhga ajratib, ularning demografik va ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlari keskin farq qilayotganini ko'rsatdi: Toshkent shahri hamda iqtisodiy jihatdan qulay hududlar yuqori hayot sifati bilan ajralib turar ekan, Qoraqalpog'iston Respublikasi va ba'zi janubiy viloyatlar yanada keng ko'lamlı sog'liq va ekologik muammolarga duch kelmoqda; Sirdaryo, Farg'ona vodiysi viloyatlari esa o'rtacha rivojlanish sur'atlari fonida barqaror yashash minimumlarini ta'minlashda muayyan cheklolarga ega.

Chiziqli regressiya natijalari umr davomiyligiga eng katta manfiy ta'sir o'lim koeffitsiyenti, havo ifloslanishi va jinoyatchilik darajasi orqali namoyon bo'lishini aniqladi; Fisher kriteriyasi $F = 5,40$; $p < 0,05$ qiymatlari modelning statistik ahamiyatini tasdiqladi. Bu faktlar viloyat va respublika darajasida sog'liqni saqlash infratuzilmasini modernizatsiya qilish, profilaktik tibbiy ko'riklar qamrovini kengaytirish, ekologik monitoring tizimini kuchaytirish, jinoyatchilikka qarshi maqsadli dasturlarni moliyalashtirish va bandlikni rag'batlantirish aholi turmush darajasiga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatishini anglatadi. Davlat va xususiy sektor hamkorligi negizida raqamli sog'liqni saqlash xizmatlarini joriy etish, havoni kuzatuvchi aqlli stansiyalar tarmog'ini kengaytirish hamda mahalliy byudjetlarda ekologik investitsiyalar ulushini ko'paytirish kutilayotgan umr davomiyligini oshirish va barqaror ijtimoiy-iqtisodiy muhit yaratishning muhim omillaridir.

Shu bilan birga, aholi daromadlari va uy-joy bilan ta'minlanganlikni yaxshilash uchun yashash minimumi bilan real oylik daromadlar nisbatini optimallashtiruvchi fiskal mexanizmlardan foydalanish, yoshlarga mo'ljallangan startaplar va jamiyatni inklyuziv bandlikka jalb etish dasturlarini qo'llab-quvvatlash soha taraqqiyotini tezlashtiradi. Kompleks choralar sifatida statistik monitoringning avtomatlashtirilgan platformasini yaratish, baholash indikatorlarini Inson rivojlanishi indeksiga integratsiya qilish va hududlar o'rtasida tajriba almashuvini yo'lga qo'yish mamlakat bo'ylab hayot sifati izchil oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 11-avgustdagi "Rasmiy statistika to'g'risida"gi O'RQ-707-sonli Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 3-avgustdagi "O'zbekiston Respublikasining milliy statistika tizimini yanada takomillashtirish va rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4796-sonli Qarori.

3. "O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 8-sonli qarori, 2003-yil 8-yanvar. // O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2003, №1–2, 35–50-b.
4. Shodiev X., Xabibullaev I., Utanov B.Q. Statistika bo'yicha praktikum: o'quv qo'llanma. – T.: Iqtisod-Moliya, 2021. – 336 b.
5. Shodiev X., Xabibullaev I. Statistika: darslik. – T.: Iqtisod-Moliya, 2019. – 454 b.
6. Статистика / Под ред. И.И. Елисейевой. – М.: Проспект, 2010. – 448 с.
7. Харченко Н.М. Экономическая статистика: учебник. – М.: Дашков и К, 2010. – 368 с.
8. Соатов Н.М., Набиев Х., Набиев Д., Тиллахўжаева Г.Н. Статистика. – Т.: TDIU, 2009.
9. Набиев Х.Н., Набиев Д. Иқтисодий статистика. – Т.: TDIU, 2009.
10. Соатов Н.М. Статистика: дарслик. – Т.: Abu Ali ibn Sino, 2003.
11. G'oyibnazarov B.K. Milliy hisoblar tizimi – makroiqtisodiy tahlil asosi: monografiya. – T.: Fan, 2001. – 189 b.
12. G'oyibnazarov B.K. Aholi turmush darajasini statistik baholash: monografiya. – T.: Fan, 2005. – 125 b.
13. G'oyibnazarov B.K. Milliy hisoblar tizimi. – T.: Adabiyot jamg'armasi, 2004. – 106 b.
14. G'oyibnazarov B.K. va boshqalar. Balans muammolari. – T.: Adabiyot jamg'armasi, 2004. – 179 b.
15. Башкатов Б.И., Назарова О.В., Степанян Е.Н. Система национальных счетов: теоретические основы и задачи. – М.: ММИЭИФП, 2002. – 151 с.
16. Образцова О.И., Копейкина О.В. Система национальных счетов: учебник. – М.: Изд. дом ВШЭ, 2008. – 460 с.
17. Иванов Ю.Н., Казаринова С.Е., Карасева Л.А. Основы национального счетоводства: учебник. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 480 с.
18. Салин В.Н., Кудряшова С.И. Система национальных счетов: учебное пособие. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 272 с.
19. Есипова Е.Ю. Система национальных счетов: краткий курс: учебное пособие. – М.: Финансы и статистика, 2009. – 176 с.
20. Татаринев А. Субнациональные счета: проблемы разработки и использования в региональном анализе. – М.: ИЭПП, 2005. – 163 с.
21. Назарова М.Г., Варгин В.С., Великанова Т.Б. и др. Статистика: учебно-практическое пособие / Под ред. д.э.н., проф. М.Г. Назаровой. – 2-е изд. – М.: КНОРУС, 2008. – 480 с.
22. Елисейева И.И. Статистика: учебник / Под ред. – М.: Высшее образование, 2008. – 566 с.
23. Гореева Н.М., Демидова Л.Н., Ключозуб Л., Орехов С.А. Статистика в схемах и таблицах: учебное пособие. – М.: Эксмо, 2007. – 416 с.
24. G'oyibnazarov B.K. O'zbekiston Respublikasida milliy hisoblar tizimini ishlab chiqishning ilmiy-metodologik asoslari (statistik aspekt): iqtisod fanlari doktori dissertatsiyasi. – T.: 2006. – 325 b.
25. Abdurahmonov Q.X. Mehnat iqtisodiyoti: darslik. – T.: Mehnat nashriyoti, 2004.
26. Nabiyev X.N. Sanoat statistikasi: o'quv qo'llanma. – T.: Adabiyot jamg'armasi, 2004.
27. Soatov N.M. Statistika: darslik. – T.: Abu Ali ibn Sino, 2003.
28. Abdurahmonov Q.X. va boshqalar. Mehnat iqtisodiyoti va sotsiologiyasi: darslik. – T.: O'qituvchi, 2001.
29. www.stat.uz – O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligining rasmiy sayti.
30. www.gov.uz – O'zbekiston Respublikasi Hukumatining rasmiy portali.
31. www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.
32. www.imv.uz – O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligining rasmiy sayti.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>